

Vergaderjaar 2018–2019

35 142

Initiatiefnota van het lid Jasper van Dijk over Een eerlijker loon

Nr. 2

INITIATIEFNOTA

1. Inleiding

Uit onderzoek van het Nibud blijkt dat het minimumloon in Nederland anno 2018 niet genoeg is om met een gezin van rond te komen.¹ Daarnaast zien we over de hele linie dat de lonen achterblijven. Dat is niet alleen ongunstig voor werkenden, maar ook voor de economie in zijn geheel, doordat mensen minder te besteden hebben. Naast de SP² wordt deze opvatting gedeeld door talloze instanties, zoals de Nederlandse Bank (DNB), het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Rabobank. Hoog tijd om in te grijpen en het minimumloon fors te verhogen – om te beginnen met tien procent. Dat is de kern van deze initiatiefnota.

Door de achterblijvende loongroei is de verdeling tussen arbeid en kapitaal uit balans geraakt. Decennia van conservatief beleid, verslechtering van de positie van werknemers en flexibilisering van de arbeidsmarkt, hebben bijgedragen aan de scheefgroei. Dit past in een bredere trend. Een groeiend deel van de nationale welvaart en productiviteitsgroei gaat naar het kapitaal en een slinkend deel naar arbeid. Dit betekent in de praktijk dat de economie groeit, maar ook dat mensen hier niet van profiteren. Zo gaan de groeiende bedrijfswinsten vooral naar aandeelhouders. Ook neemt de belasting op arbeid toe en de belasting op kapitaal neemt af.

Het is tijd om deze scheefgroei recht te trekken. Het is tijd voor een stevige investering in de lonen met een flink hoger minimumloon. Een hoger minimumloon draagt bij aan een daling van de armoede, een rechtvaardiger verdeling tussen arbeid en kapitaal en een eerlijker verdeling tussen hoge en lage inkomens. Uit verschillende internationale onderzoeken

¹ Rapport Nibud «Minimale uitgaven bij een laag inkomen»
https://www.sp.nl/sites/default/files/nibud_rapport_minimale_uitgaven.pdf, raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

² Bericht van de website van de SP: «De lonen moeten omhoog» (16 jan 2019).
<https://www.sp.nl/nieuws/2019/01/lonen-moeten-omhoog>. Zie ook Vraag en antwoord over het minimumloon:
https://www.sp.nl/sites/default/files/veelgestelde_vragen_minimumloon.pdf.

blijkt dat een verhoging van het minimumloon niet leidt tot een hogere werkloosheid. Een hoger loon leidt wel tot een gunstige stijging van de koopkracht. En dat is goed voor economische groei.

2. Economen: loongroei te beperkt

De loongroei in Nederland blijft al jaren achter. Ondanks de economische groei, is het besteedbaar inkomen van huishoudens nauwelijks toegenomen. Was de loongroei in de periode 2004–2006 nog 2,4 procent, in de periode 2014–2016 was deze slechts 1,1 procent.³ Daarom pleit de Nederlandse Bank al geruime tijd voor een loonstijging. De reële groei van de lonen komt in de buurt van de nul.⁴ De economie groeit harder dan de lonen. Het aandeel van de lonen in de Nederlandse economie is gedaald van 51% naar 48%. Volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) is de loonontwikkeling in Nederland zeer gematigd en blijft deze achter in vergelijking met andere landen. Onderzoek van de Rabobank toont aan dat in de afgelopen zestien jaar de lonen in de marktsector sterk zijn achtergebleven bij de (toegenomen) arbeidsproductiviteit; ze zijn maar liefst 8% achterop geraakt.⁵

Investeren in hogere lonen is nodig

Daarom is het nodig om te investeren in loongroei. Volgens onderzoek van de Rabobank stimuleert loongroei innovatie en jaagt het de economie aan. Juist investeringen in loongroei voor lage en middeninkomens komt de economie ten goede. Anders dan hogere inkomens, geven lagere inkomens bij extra salaris meer geld uit aan de kapper, de bioscoop of een nieuwe wasmachine. En dat is gunstig voor de economie. Door het oppotten van geld bij bedrijven belemmeren we economische groei.

Ondanks deze inzichten wordt de loonstijging die economen wenselijk achten, niet gerealiseerd. Zo werd er bij de doorrekening van het Regeerakkoord uitgegaan van een loonstijging van 3,1%. Uit cijfers van het CBS blijkt dat werknemers 2,1% meer salaris kregen in 2018.⁶

3. Nibud: minimumloon en uitkering veelal te laag om van rond te komen

Uit onderzoek van het Nibud blijkt dat gezinnen rond het sociaal minimum te maken hebben met forse financiële tekorten. Het Nibud heeft voor dit rapport groepen in Nederland onderzocht tot en met 120% van het sociaal minimum. Dit betreft meer dan één miljoen mensen. Onderzocht is of er genoeg inkomsten zijn voor «onvermijdbare uitgaven» en voor «sociale participatie». De conclusie is veelzeggend. Veel gezinnen komen structureel geld tekort om van rond te komen.

Rondkomen van de bijstand

Vooraf bij gezinnen met oudere kinderen of meer dan twee kinderen lopen de tekorten fors op. Een gezin met twee oudere kinderen dat rond moet komen van een bijstandsuitkering, komt 275 euro per maand tekort. Een gezin met vier kinderen komt zelfs 364 euro per maand tekort. Als alleen

³ <https://www.groene.nl/artikel/lagelonenland>.

⁴ IMF: loongroei in Nederland blijft achter bij andere landen; Het Financiële Dagblad, 29 mei 2018.

⁵ <https://economie.rabobank.com/publicaties/2017/oktober/nederlandse-lonen-raken-verder-achter-op-productiviteit/>.

⁶ Het Financiële Dagblad «Krappe arbeidsmarkt lokt nog altijd weinig groei van de lonen uit» 4 jan 2019 <https://fd.nl/economie-politiek/1284089/krappe-arbeidsmarkt-lokt-nog-altijd-weinig-loongroei-uit>.

naar de basale uitgaven wordt gekeken, komen de gezinnen nog altijd geld tekort voor de dagelijkse boodschappen. Niet alleen gezinnen komen in de rode cijfers. Alleenstaanden en paren zonder kinderen kunnen hun huishoudboekje evenmin rondkrijgen en komen maandelijks tientallen euro's tekort.

Rondkomen van het minimumloon

Gezinnen die rondkomen van het minimumloon, hebben eveneens te maken met flinke tekorten. Er zijn ruim een half miljoen mensen in Nederland die rond moeten komen van het minimumloon. Een paar met vier kinderen en het minimumloon komt 305 euro per maand tekort, een paar met twee oudere kinderen 217 euro.

De zogenaamde basisuitgaven kunnen in deze gezinnen nog wel betaald worden, maar uitgaven voor sociale participatie niet (deelnemen aan verjaardagen, sporten of een feestje voor een jarig kind). Het uitgangspunt moet zijn dat mensen mee kunnen doen in de maatschappij. Gezinnen met jongere kinderen kunnen nog wel rondkomen van het minimumloon. Maar als de kinderen ouder worden, komen ook deze gezinnen in de problemen. Uit eerder onderzoek van de SER blijkt dat zestig procent van de kinderen die in armoede leeft, werkende ouders heeft.⁷ (zie bijlage voor het volledige Nibud onderzoek).

Uit onderzoek van het SCP (2018) blijkt dat de groep «werkende armen» toeneemt. In 2014 ging het om 320.000 mensen. Het SCP geeft aan dat er een stijging te zien is in het aandeel werkende armen tussen 1990 en 2014.⁸

4. Minder naar de lonen, meer naar het kapitaal

Onderzoek van de Rabobank toont aan dat het besteedbaar inkomen van huishoudens al bijna veertig jaar vrijwel stilstaat. Het aandeel van het nationaal inkomen dat naar arbeid gaat wordt steeds kleiner en het aandeel dat naar kapitaal gaat steeds groter (zie figuur 2).⁹ De lonen zijn achtergebleven, terwijl de winst is toegenomen. Sinds 1980 zijn de cao-lonen, gecorrigeerd voor inflatie, amper gestegen. De gemiddelde koopkracht van de 10 procent minstverdienende huishoudens nu ligt 14 procent lager dan in 1977. Wat gebeurt er wanneer de kosten voor wonen, zorg, onderwijs en boodschappen stijgen, maar de lonen niet? Dan ontstaat er een nieuwe categorie; de werkende armen.

Een gemiddeld huishouden uit 2014 heeft, gecorrigeerd voor inflatie, vrijwel hetzelfde besteedbaar inkomen als een huishouden uit 1977 (zie figuur 3). De economische groei gaat sinds 1977 veel sneller dan de groei van het huishoudinkomen. Oftewel: huishoudens krijgen een steeds kleiner deel van de economische groei (BBP). Ook het tijdschrift Quote is opgevallen dat de CAO-lonen (gecorrigeerd voor inflatie) al sinds de jaren tachtig niet meer stijgen terwijl de economie de afgelopen 25 jaar maar liefst 40% is gegroeid. «De economie groeit harder dan de toeristenaantallen in Amsterdam, maar schever dan de toren van Pisa. Een steeds

⁷ <https://www.ser.nl/nl/actueel/nieuws/2010-2019/2017/20170323-armoede-kinderen.aspx>

⁸ <https://nos.nl/artikel/2253141-honderdduizenden-nederlanders-werken-en-zijn-toch-arm.html> en <https://www.scp.nl/Nieuws/>

Aandeel_werkende_armen_in_Nederland_gegroeid_en_overtreft_dat_van_Denemarken_en_Belgi

⁹ <https://economie.rabobank.com/publicaties/2018/februari/besteedbaar-inkomen-huishoudens-nederland-staat-vrijwel-stil/>

<https://economie.rabobank.com/publicaties/2018/mei/arbeidsinkomensquote-en-ongelijkheid/>

groter deel van de koek gaat naar aandeelhouders en bedrijfseigenaren.»¹⁰

De arbeidsinkomensquote (AIQ) is het deel van het nationaal inkomen dat dient als beloning voor arbeid. De AIQ is nu 73,5 procent. In 1982 was dat nog 87 procent. De AIQ is de afgelopen jaren structureel gedaald en dit hangt nauw samen met een toename van de winstgevendheid van bedrijven. De daling van de AIQ treft volgens de Rabobank de middeninkomens veel harder dan de hogere inkomens.

Sinds 2000 is de loongroei in de meeste sectoren in totaal 8% achtergebleven bij de arbeidsproductiviteitsgroei, zo constateert de Rabobank.¹¹ Mede hierdoor is het besteedbaar inkomen van huishoudens sinds het begin van deze eeuw nauwelijks toegenomen.

De Nederlandse Bank heeft tevens gesignaleerd dat de AIQ is gedaald ten nadele van werknemers. Een kleiner deel van de rijkdom gaat naar de werknemers en meer naar kapitaalbezitters. Uit een analyse van gegevens van acht Nederlandse bedrijfstakken over de periode 1996–2015 blijkt dat de daling van de AIQ samenhangt met de toegenomen flexibilisering van de arbeidsmarkt.¹²

5. Een hoger minimumloon leidt niet tot werkloosheid

Er zijn diverse onderzoeken waaruit blijkt dat het verhogen van het minimumloon niet leidt tot minder banen. Zo blijkt uit een uitgebreid onderzoek naar het minimumloon in de VS tussen 1938 en 2009 dat het verhogen van het minimumloon niet leidt tot meer werkloosheid. In 68% van de gevallen werd het verhogen van het minimumloon juist gevolgd door lagere werkloosheid.¹³ In een andere uitgebreide Amerikaanse studie werd de werkgelegenheid onderzocht in de VS op die plekken waar een staat met een hoger minimumloon grenst aan een staat met een lager loon. Er werd geen negatief werkgelegenheidseffect gevonden.¹⁴ In buurland Duitsland is op 1 januari 2015 een minimumuurloon van 8,50 euro ingevoerd. In 2017 is dit verhoogd naar 8,84 euro. Een Duitse studie naar de effecten van de recente invoering en verhoging van het minimumloon concludeert dat het minimumloon een duidelijk opwaarts effect heeft gehad op andere lage lonensegmenten, zonder dat het een nadelig effect heeft gehad op de economische groei of de werkgelegenheid.¹⁵ Uit een enquête onder werkgevers bleek dat het minimumloon

¹⁰ <http://www.quotenet.nl/Nieuws/Rijk-Nederland-doet-het-waanzinnig-maar-de-rest-staat-stil-216956>
<https://economie.rabobank.com/publicaties/2018/februari/besteedbaar-inkomen-huishoudens-nederland-staat-vrijwel-stil/>

¹¹ <https://economie.rabobank.com/publicaties/2017/oktober/nederlandse-lonen-raken-verder-achter-op-productiviteit/en>
<https://economie.rabobank.com/publicaties/2018/februari/besteedbaar-inkomen-huishoudens-nederland-staat-vrijwel-stil/>

¹² <https://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archieef/DNBulletin2018/dnb372062.jsp#>

¹³ Raise Wages, Kill Jobs? Seven decades of historical data find no correlation between minimum wage increases and employment levels. By Paul K. Sonn and Yanet M. Lathrop; NELP (mei 2016)

<https://www.nelp.org/wp-content/uploads/NELP-Data-Brief-Raise-Wages-Kill-Jobs-No-Correlation.pdf>

¹⁴ Minimum Wage Effects Across State Borders: Estimates Using Contiguous Counties. By Arindrajit Dube, T. William Lester, and Michael Reich; IRLE Working Paper No. 157-07 (2010) <http://irle.berkeley.edu/files/2010/Minimum-Wage-Effects-Across-State-Borders.pdf>

¹⁵ Der Mindestlohn: Bisherige Auswirkungen und Zukünftige Anpassung, Gemeinsame Stellungnahme von IMK und WSI anlässlich der schriftlichen Anhörung der Mindestlohnkommission. Von Alexander Herzog-Stein, Malte Lübker, Toralf Pusch, Thorsten Schulten, Andrew Watt; Policy Brief WSI Nr. 24 (apr 2018)

https://www.boeckler.de/pdf/p_wsi_pb_24_2018.pdf

bij 65% van de bedrijven heeft geleid tot kleinere loonverschillen bij die bedrijven. In buurland Groot-Brittannië is een meta-analyse gedaan naar de werkgelegenheidseffecten van het minimumloon. De conclusie is dat in de minimumloonliteratuur in Groot-Brittannië geen bewijs te vinden is voor belangrijke negatieve werkgelegenheidseffecten.¹⁶ Andere wereldwijde meta-analyses vinden eveneens geen of slechts een zeer gering negatief effect.¹⁷

6. De weg naar herstel

Er is veel steun onder economen voor hogere lonen. Een hoger loon is niet enkel wenselijk vanuit een economisch perspectief. Voor mensen die van een minimumloon of van een uitkering moeten rondkomen is het ook hard nodig. Uit Nibud onderzoek blijkt dat het minimumloon niet afdoende is om op een fatsoenlijke manier een gezin te kunnen onderhouden.

Een verhoging van het minimumloon (inclusief de hieraan gekoppelde uitkeringen) met tien procent is daarom wat de indiener betreft een belangrijke stap in de strijd tegen armoede alsmede in de wens om de achterblijvende loongroei in te lopen. Verhoging van het minimumloon zal over de hele linie hogere lonen veroorzaken. Met name de lagere- en middeninkomens zullen ervan profiteren. En terecht, want uit onderzoek van RaboResearch blijkt dat vooral zij getroffen worden door de ongunstige AIQ.

7. Financiële consequenties

Het voorstel voor een verhoging van het minimumloon met tien procent is in 2017 doorgerekend door het CPB en kost 4,5 miljard euro.

Als financiële dekking wordt voorgesteld:¹⁸

- Een taakstellende verhoging van de bankenbelasting met 1 miljard euro. (SP_170)
- Een vermogensbelasting: 1% voor huishoudvermogens tussen de één en twee miljoen euro en boven de twee miljoen euro 2%; 1,2 miljard euro. (SP_173)
- Een vermogensaanwasbelasting van 40%; 1,9 miljard euro. (SP_174)
- Een heffing op de winning van koolwaterstoffen; 0,5 miljard euro. (SP_197).

Aantal werknemers tot 130% minimum loon¹⁹

Er zijn 517.000 banen tot en met minimumloon
totaal 985.000 tot 110% minimumloon
totaal 1.447.000 tot 120% minimumloon
totaal 1.949.000 tot 130% minimumloon.

¹⁶ Does the UK Minimum Wage Reduce Employment? A Meta-Regression Analysis. By Megan de Linde Leonard, T. D. Stanley, Hristos Doucouliagos (July 2013)
<https://doi.org/10.1111/bjir.12031>.

¹⁷ The employment effect of minimum wage using 77 international studies since 1992: A meta-analysis. By Michael Chletsos and Georgios P. Giotis; University of Ioannina, Department of Economics, Greece; MPRA Paper No. 61321 (jan 2015)
https://mpra.ub.uni-muenchen.de/61321/1/MPRA_paper_61321.pdf
en Does Employment Respond to the Minimum Wage? A Meta-analysis of Recent Results in the New Minimum Wage Research. By Dale Belman and Paul Wolfson
<https://werugreenwich.files.wordpress.com/2014/11/what-does-the-min-wage-do-15.pdf>
https://research.upjohn.org/up_press/227/.

¹⁸ CPB Keuzes in Kaart <https://www.cpb.nl/publicatie/keuzes-in-kaart-2018-2021>.

¹⁹ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81405NED/table?ts=1540214321104>.

8. Beslispunten

De Kamer wordt gevraagd in te stemmen de regering te verzoeken de volgende doelstellingen te bereiken:

1. Verhoog het minimumuurloon met 10%.
2. Laat het Nibud jaarlijks doorrekenen of het minimumloon en het sociaal minimum voldoende zijn om van rond te komen.
3. Onderzoek hoe het kindgebonden budget kan worden ingezet om gezinnen uit de rode cijfers te halen.
4. Trek het minimumuurloon voor de 40- en 38-urige werkweek gelijk met het minimumuurloon bij een 36-urige werkweek, zodat één uniform minimumuurloon ontstaat.

Jasper van Dijk